

samote in mu dajale upanje. To lahko jasno razberemo tudi iz poročil iz begunskih taborišč, o ljudeh, ki bežijo pred vojnim uničenjem. Prav zgodbe iz knjig so, če izvzamemo kruh, tisto, kar najprej povrne smehljaj na otroške

obraz. Ti smehljaji nam pripovedujejo jasno in nedvoumno: dobre knjige za otroke lahko pripomorejo k utrditvi poti za mir.

Prevedla Tanja Pogačar

PREDSTAVITEV REFERATOV S 24. KONGRESA IBBY V SEVILLI LETA 1994

Carmen Diana Dearden

MLADINSKA KNJIŽEVNOST KOT SREDSTVO ZA ZBLIŽEVANJE IN RAZUMEVANJE KULTURNIH RAZNOLIKOSTI

Carmen Diana Dearden pisateljica, založnica in članica najpomembnejših ustanov in organizacij za širjenje mladinske literature v Venezueli, na 24. kongresu IBBY pa je bila tudi izvoljena za novo predsednico IBBY, je svoj referat na tem kongresu že na začetku slikovito ilustrirala z zgodbo holandskega avtorja Maxa Velthuijsa: *Žaba in tujka*. V zgodbi se nenadoma ob robu gozda, kjer živijo pujssek, raca in žaba, naseli podgana. Pujssek opozori prijateljici, naj bosta previdni pred tujko, ki je umazana in tatinska, da je pa res taka, ve zato, ker to preprosto vsi vedo. Žaba se hoče o tem sama prepričati in kmalu spozna, da je podgana čista in pridna. Počasi so se živali spoprijateljile in podgano celo vzljubile in spoštovale, še zlasti potem, ko je rešila zajčka, da se ni utopil, pomagala pujsku zgraditi novo hišo, ko mu je stara zgorela, predvsem pa znala pripovedovati zanimive zgodbe s svojih potovanj. Ko se je nekega dne podgana poslovila in odšla v nove kraje, je bilo to za ostale živali zelo žalostno in zelo so jo pogrešale.

To zgodbo je Carmen D. Dearden podkrepila še s svojo lastno izkušnjo, ko

se je morala kot otrok s starši, iz političnih razlogov izseliti iz Venezuele v Costa Rico. V novem okolju je otroci niso sprejeli, pa tudi sama se z njimi ni želela zblížati. Šele njeni starši so bili tisti, ki so vzpostavili stike med njo in drugimi otroki, ko so jih povabili domov, kjer jim je mama ob okusni malici pripovedovala zgodbe, oče pa posojal knjige. Postali so prijatelji in ostali povezani tudi, ko so se po osmih letih vrnili v Venezuelo in to prijateljstvo traja še danes. Tudi povratek v Venezuelo je bil za Carmen D. Dearden udarec, saj ji bilo zopet vse novo in tuje. Kot ji v Costa Rici kljub prizadevanju, da bi osvojila njihov način izražanja in obnašanja, nikoli ni uspelo postati prava »tica«, tako ji po povratku nikoli ni uspelo postati prava Venezuelka. Spoznala pa je, da ni možen le en način gledanja na stvari, da absolutne resnice ni in da je relativnost na nek način sol življenja.

Zanimiva so tudi nadaljnja razmišljanja Carmen D. Dearden, nekatera se ujemajo tudi z mnenji uglednih ljudi, ki jih v referatu tudi navaja, kot npr. Josi-

pa Ostija, Evo Hoffman, Anne Quynlan in dr. Ugotavlja, da imajo preseljevanja narodov, izseljevanja ljudi iz ekonomskih ali političnih razlogov in tudi tista, ki so jih pogojevale želje po avanturah, za posledico to, da smo pravzaprav vsi na nek način emigranti. Danes prevladujejo v svetu multikulture družbe. Prevladuje ene kulture, največkrat zahodne, se danes zoperstavlja koncept upoštevavanja vseh različnosti. Pomembno vlogo pri spoznavanju, razumevanju in odkrivanju drugačnega imajo knjige, tudi knjige za otroke. Knjige pomagajo pri spoznavanju načina življenja, ki se godi daleč stran od nas, pri spoznavanju življenja okrog nas in spoznavanju nas samih. Ko beremo, se prestavimo v drugo okolje in živimo življenje nekoga drugega. Ko knjigo zapremo, se zavedamo, da obstaja en jaz, ki je resničen, in drug, potencialni jaz, ki živi med vrsticami knjige. Knjiga omogoča, da se že kot otroci lahko vživimo v situaciji nekoga

drugega in na ta način igraje sprejemamo drugačnost.

Z gibanjem za multikulturno vzgojo v 60-ih letih v ZDA se je začel uveljavljati tudi pojem multikulture literature. Ob tem se je že precej razpravljalo, ali gre pri tem za knjige, ki opisujejo »barvaste ljudi« (»people of color«) ali za knjige o skupnostih, ki ne pripadajo vladajoči kulturi ali gre za to, da se spodbuja prevode iz drugih jezikov. Pri multikulturem konceptu se je pokazalo tudi to, da se ga lahko negativno izrablja ali pa preveč poenostavlja. Še posebno nevarno je, kadar si nekdo v njegovem imenu lasti pravico cenzure.

Multikultureni koncept pa ne more biti prisoten samo v knjigah, pomembno je pridobivati tudi multikulturene bralce. Bralce, ki so sposobni opazovati svet iz različnih perspektiv ter razlike dojeti in spoštovati.

Prevedla in povzela:

Tanja Pogačar

Ana Maria Machado

Brazilijska

IDEOLOGIJA IN MLADINSKA KNJIŽEVNOST

Po mnenju pisatelja in filozofa Alberta Camusa ne sme pisatelj nikoli postavljanjati svojega dela v službo kakršnekoli ideologije. Literarno delo ima eno samo nalogo: da služi izključno in samo iskanju pisateljeve lastne estetike. Literarno delo se ne more podrežati nikakršnim drugim pravilom kot svojim lastnim. Toda istočasno je nemogoče, da se v njem ne bi zrcalil pisateljev pogled na svet; a če gre za resnično umetnino, potem se znajde ideologija v njem brez pisateljeve volje in ne zato, ker bi bila v službi kateregakoli političnega sistema. Ali na kratko: ideologija kreativnega akta ne sme biti del pi-

sateljeve upovedovalne intence, ampak del njegove življenjske izkušnje.

Od nekdaj je torej ideologija sestavni del literarnega dela. Ne le pisateljevo videnje tega, kar je v svetu prav in kaj ne, v literaturi se odslikavajo tudi prepričanja kultur in obdobj, časov, ko so avtorji ustvarjali. Pojav, ki je prav posebej viden v mladinski literaturi – ne le zato, ker je ta vse do najnovejših časov opravljala v prvi vrsti pedagoško funkcijo, ampak tudi zato, ker je bila, za razliko od odrasle literature, že od svojih začetkov podrejena zakonitostim trga in je morala zato biti zabavna. (Ot-

roške in mladinske knjige so bile že od nekdaj namenjene za darilo v predbožičnem času in so morale zato osvojiti kar najširšo publiko, da bi si tako zagotovile kar najvišjo naklado.)

Šestdeseta leta so prinesla na zahodne univerze zahtevnejše oblike literarne kritike – in s tem presenetljiva odkritja marsikatero skrite ideologije – tudi v mladinski literaturi. Na primer to, da je pokorščina ena izmed največjih odlik in da smejo odrasli odločiti o otrocih, ker so ti od njih šibkejši. Sploh so bile vsakršne oblike zatiranja in podrejanja avtoriteti v mladinski literaturi močnejše izražene kot v literaturi za odrasle. In tako kot je pripadala Robinsonu Crusoju nekakšna »božja pravica«, da je določil Petka za svojega sužnja, lahko opažamo v mnogih mladinskih delih kot nesporno resnico prikazano dejstvo, da so neevropska ljudstva neumna, zaozerala, lena in za rabo edinole, če delajo pod kontrolo civiliziranih belcev.

Ponovno branje klasikov mladinske književnosti nam mora belcem pognati v lica rdečico sramu:

Priljubljeni doktor Dollittle, tako prijazen z živalmi, se obnaša v resnici kot »veliki beli oče«. Njegovo zaničevanje domorodcev pa je šlo tako daleč, da se je celo založnikom zdelo potrebno črtati nekatera mesta.

In v čudoviti Mary Poppins? Tudi tam najdemo celo vrsto rasističnih klišejev: Eskimi, Kitajci, Črnci in Indijanci so prikazani kot primitivni, neumni in nasilni, podobno kot vsi nebelci v Maxu in Moritzu, Struwelpetru, Ostržku, Charliju (iz Dahlove zgodbe Charly in tovarna čokolade).

Celo priljubljena Pika Nogavička je prava katastrofa, kakor hitro se ozre nakrog po svetu: v Argentini, je prepovedano hoditi v šolo, in če zalotijo kakega otroka, ki ve, koliko je sedem in pet, mora za kazen ves dan stati v kotu.

V Braziliji tekajo ljudje ves dan z jajcem v laseh. In nikogar ni, ki bi imel plešo. In v Kongu ni niti enega človeka, ki bi govoril resnico. Ves dan samo lažejo. Začnejo zjutraj ob sedmih in ne nehajo vse do teme. Seveda se to reči, ob katerih se mladi bralci zabavajo, a zmeraj le na račun tistih, ki prihajajo iz nerazvitih dežel. Ker je njen oče pristal na ljudožerskem otoku in seveda takoj postal kralj (verjetno zato, ker so takoj spoznali njegovo večvrednost), je tudi Pika ljudožerska princesa. In še ena zanimiva podrobnost: njen oče se ni niti malo potrudil, da bi se naučil jezika »svojega ljudstva«, to pa se je, kljub svoji nevednosti in neumnosti, kaj hitro naučilo vsaj za silo lomiti njegov jezik. In čeprav so mali zamorčki na svojem otoku živeli že vse življenje, so jih morali prav Pika Tomaž in Anica naučiti, kako preliščiti morske pse in opraviti s tatovi biserov.

Čisto mogoče je, da je Pika prijazna literarna junakinja, toda njena kolonialistična ideologija kljub temu zahteva kritično branje.

In to je bistvo problema: literature brez ideologije preprosto ni in zato je vprašanje, katera je ideološko neoporečna literatura, v osnovi zgrešeno. Veliko bolje je vprašati, kako naj beremo.

Tudi otroke je treba naučiti kritičnega branja. In predvsem: odrasli moramo brati mladinsko literaturo. Zato da se bomo o njej lahko z otroki pogovarjali, zato, da jih bomo lahko opozorili na tista mesta, kjer so skrite pasti sporne ideologije. In kmalu bomo opazili, da so otroci pri odkrivanju izkrivljenega, nepravičnega spretnejši od nas.

Kritično branje je čudovita priložnost, da kljub nestrinjanju z ideologijo beremo do konca. To pa je izkušnja, ki je za življenje v demokratični in multikulturni družbi bistvena.

Prevedla in povzela:

Metka Kordigel

VZHOD IN ZAHOD, SEVER IN JUG
ALI IZMENJAVA IZKUŠENJ S POMOČJO
MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI

Na Japonskem izide vsako leto približno 3000 otroških knjig. Leta 1993 je bilo od tega 1750 leposlovnih knjig, vključno s slikanicami. 1211 knjig so napisali in ilustrirali domači avtorji, tretjina pa so bili prevodi. Delež prevodne literature pa se poveča, če izbiramo najboljše in najbolj priljubljene naslove. Največ prevodne literature prihaja iz anglofonskih dežel.

Najbrž ima Japonska največji delež prevodne literature za otroke. Podobna situacija je v literaturi za odrasle, v umetnosti, znanosti in drugih področjih človeških aktivnosti. Informacije, znanje in miselnost z vseh koncev sveta preplavljajo Japonsko. Zakaj je tako? Kako to vpliva na japonske otroke?

Na Japonsko literatura iz zahoda prihaja že dlje, kot si lahko mislimo, npr. Ezopove basni poznajo že od l. 1593.

Aktualna zahodna otroška literatura je prišla na Japonsko po l. 1868 (po 300 letnem obdobju Edo) v treh valovih. Prvi val okrog l. 1890 predstavljajo prevodi velikih klasičnih del: Robinson Crusoe, Gulliverjeva potovanja, Don Kihot, 20000 milj pod morjem, Grimmove in Andersenove pravljice.

Drugi val okrog leta 1920 je prinesel Alice v čudežni deželi, Otok zakladov, Heidi, Ostržka in Dogodivščine Toma Sawyerja.

Tretji val med leti 1950 in 1960 pa je prinesel knjige Ericha Kästnerja, Eleanor Farjeon, Astrid Lindgren. Fantastična literatura C. S. Lewisa in J. R. R. Tolkiena je bila sprejeta z navdušenjem. Philippa Pearce in Rosemary Sutcliff sta našli zveste bralce, otroci so se prerivali za Mary Poppins in Doktorja Jobjoli.

Vse te knjige so postale vsakdanje branje sodobnih mladih bralcev in so vplivale na japonsko literaturo za otroke.

Zakaj so Japonci tako sprejemljivi za vse, kar prihaja z Zahoda? Politika in nacionalna naloga 20. stoletja je »ujeti zahod«. Vedeti pa moramo, da je pred tem Japonska že stoletja absorbirala kulturo Kitajske. Majhen otok na kraju evroazijskega kontinenta brez sramu ves čas črpa in kopira druge kulture, kar mu daje tudi vir energije. Poleg tega je pomembno, da večino prevedenih knjig v japonščino predstavljajo resnično kvalitetna dela (npr. Alice ali Robinson Crusoe). Po univerzalnosti sporočila jih ne dosega skoraj nobeno izvirno japonsko delo. Tako prevodi upravičeno predstavljajo glavnino knjig na knjižnih policah japonskih mladih bralcev.

Zakaj ima danes večina japonskih otrok raje prevode kot domačo literaturo? Praviloma dela zahodnih pisateljev in ilustratorjev nudijo japonskim otrokom več dogodivščin, domišljije in

* Kyoko Matsuoka je bila rojena l. 1935 v japonskem mestu Kobe. Študij je končala na univerzi Keio Gijyuku in na Western Michigan University, kjer je doktorirala iz bibliotekarstva. Delala je v otroški knjižnici v Baltimoru in v Osaki. Leta 1967 je osnovala **bunko** (majhne zasebne otroške knjižnice), ki so jih kasneje vključili v otroško knjižnico v Tokiu, ki jo sedaj vodi. Napisala in prevedla je več kot 100 otroških knjig in knjig o branju.

humorja. Vrednote so pozitivnejše, npr. pogum, občutek za pravičnost, iskrenost, medtem ko japonska literatura pogosteje poudarja žrtvovanje samega sebe in toleranco. Razvoj sodobne japonske družbe se odmika od tradicionalnih vrednot, ki pa so še vedno prisotne v japonski literaturi. Zato je razumljivo, da so za odraščajoče otroke privlačnejše vrednote v zahodni literaturi.

Magični svet v zahodni literaturi (tako ljudski kot sodobni) je v sebi zaključen in popolnoma ločen od realnega življenja. Dogaja se na različnem duhovnem nivoju, ki je dosegljiv v domišljiji. V japonski (ljudski in sodobni) literaturi pa je magični svet bližji realnemu svetu, bolj se prekrivata, spajata, med »tu« in »tam« je kontinuiteta. Japonski bralci se čutijo povezane z živalmi in nadnaravnimi bitji, ki živijo v zgodbah. Ko se neka zahodna zgodba zaključi, imata pripovedovalec in poslušalec občutek, da sta potovala po daljni deželi, medtem ko v japonski zgodbi razdalja med »tukaj« in »tam« ni tako jasno občutena.

Poleg tega je junak na koncu zahodne pravljice poplačan (z nevesto, kraljestvom, zakladom), medtem ko srečanje z magičnim svetom v japonski pravljici ne pomeni vedno sreče za junaka (npr. junak dobi čudežno skrinjico, ko pa jo odpre, se nenadoma postara za 300 let). Ni torej dvoma, katere zgodbe so privlačnejše za mlade bralce, ki stremijo po uspehu in plačilu.

Zahodne knjige imajo trdnejšo strukturo, ki ji je lažje slediti kot v japonskih knjigah. Otroci v zgodbah prvenstveno iščejo dogodivščine, identificirajo se z junaki in njihovimi doživljaji. Japonski avtorji pa dobro ustvarjajo vzdušje, atmosfero, občutenje, toda konkretnih dogodkov praviloma ne opisujejo.

Vzhod ima raje implicitne izrazne oblike kot eksplicitne. Japonci se ne

izražajo radi odkrito z besedami. Celo kadar ljubijo, skoraj nikdar ne rečejo »ljubim te«, ampak npr. »nocoj je lepa luna«.

Stvari, ki so izražene implicitno ali simbolično, kot npr. v poeziji haiku, so otrokom težko razumljive, ker nimajo nobene izkušnje, da bi dojeli nerazložljive situacije. Pesnik vloži veliko sebe v literarno obliko haiku (oblika z minimalnim številom besed), zato mora bralec vložiti veliko sebe, da jo doživi.

Zakaj je takšna razlika v literarni izraznosti med vzhodom in zahodom? Najbrž prihaja iz temeljne razlike jezika v obeh kulturah. Na zahodu je jezik prvenstveno sredstvo komunikacije, na vzhodu pa je najprej sredstvo izraza. To pa je, kot trdijo znanstveniki, pripisati različnim značilnostim živinorejskega in poljedelskega ljudstva. V primeru živinorejcev, ki jim je komunikacija največjega pomena, se je treba približati drug drugemu – kot to počne žival. Približaš se mu, ga čutiš, se ga dotakneš in z objemanjem postaneš eno. V primeru poljedelcev pa ostajaš tam, kjer si – kot rastlina. Izražaš se na isti način, kot ima rastlina cvetje. Oddajaš vonj, proizvajaš cvetni prah in čakaš, da ga odnesejo veter ali ptice... No, to so že filozofski in antropološki labirinti!

Ne sprašujemo se, katera literatura je boljša, z zahoda ali vzhoda, sprašujemo se o različnosti. Potrebujemo sporočila obeh – naši otroci še bolj – posebno sedaj, ko postaja svet manjši in smo si ljudje bližji.

Namenimo nekaj pozornosti otrokom – bralcem. Presenetljivo je, kako malo jih v zahodnih zgodbah motijo drugačni načini življenja, v vsebino prodrejo neposredno in se odzivajo na univerzalne človeške vrednote. *Življenje v Hrupni vasi* (A. Lindgren) je zelo drugačno od življenja v Osaki. Prva je obdana z bukoličnim mirom, medtem ko

druga vrvi v mestnem življenju. Toda japonska deklica v literaturi A. Lindgrenove najde toplino družinskih odnosov in veselje v igrah z očkom, ki je očitno drugačen kot njen tradicionalni japonski oče.

Nenavadno je, kaj vse lahko otrok najde v knjigah. Rojen v japonski tradicionalni družbi bo otrok zelo redko vzgajan k individualizmu in osebnemu ponosu, spodbujali ga bodo predvsem k harmoniji in samoobvladovanju. Toda japonska družba se spreminja. Vse, kar je predstavljalo temelj japonske družbe (zelo povezane družine, krvne zveze, pripadnost med člani skupnosti, stroga hierarhija po starosti...), danes ne velja več kot nekdanj. Spremembe doživlja tudi struktura in razvoj posameznikove osebnosti.

Šele ko nekatere stvari odkrivamo pri drugih, podobne lastnosti najdemo tudi pri sebi. Ko nekaj potrebujemo, to tudi najdemo. Otroci so zelo občutljivi za takšna odkritja, imajo namreč veliko sposobnost sprejemanja in intuicije. Če družba ne nudi tega, kar otroci potrebujejo v zadostni meri, jim intuicija pove, kje iskati. Ni pomembno ali to najdejo v domačih ali tujih knjigah.

Skoraj ves svoj čas je referentka namenila problemu vzhoda in zahoda, sever in jug je le omenila. Izmenjava med severom in jugom v otroških knjigah se komaj začenja. Zdi se, kot da jug nima ponuditi veliko literature. Toda vemo, da je tu ogromna zakladnica ljudskega slovstva, ki še ni zapisano, in velik potencial talentov tako na področju teksta kot ilustracije. Ti pisci in ilustratorji čakajo priložnosti in spodbud. Kombinacija energije in talentov juga z izkušnjami in sredstvi severa bo odprla v otroški literaturi nova polja! Tako bodo lahko imeli vsi otroci dostop do »štirih

strani sveta«. Potrebni je še več podobnih projektov, kot je Program azijsko-pacifiškega založništva, ki ga vodi Azijski kulturni center pri Unescu.

Svet postaja vse manjši z razvojem komunikacijskih sredstev. Kakšna je vloga literature v času, ko komunikacijska sredstva posredujejo toliko informacij? Literatura ne prinaša le informacij, ampak angažira tudi čustva otrok, postaja del njihovega mesa in krvi, vpliva na izgradnjo njihove osebnosti.

Svoj referat je zaključila z vprašanjem: Kaj razumemo pod geslom »mladinska književnost – prostor svobode«? Da bi bili otroci svobodni pri razvijanju domišljije in svojih zmožnosti, da bi bili osvobojeni predsodkov, sovraštva, indifferene in nestrpnosti. Brez dvoma nam knjige lahko pomagajo k svobodi v vseh pomenih besede. Avtorica referata pa jo razume predvsem takole: duh otroka je prostor svobode, ali natančneje, prostor upanja za svobodo. Da bi v prihodnosti bolje razumeli drug drugega, se moramo še bolj opreti na otroke, na njihove intuitivne zmožnosti, da najdejo in sprejmejo najboljše v vseh kulturah sveta.

Če spoznaš deželo preko dobre literature, je to kot bi imel dobrega prijatelja. Že en sam prijatelj lahko spremeni podobo svoje dežele in nam jo približa. Že ena sama knjiga jo lahko predstavi »svetovni republikli otroštva«. Rabin-dranath Tagore, ki je napisal številne občutene pesmi o otroštvu, je dejal, da vsak otrok pride na svet s sporočilom, da bog še ni izgubil upanja v človeštvo. Tako bo naše upanje v boljši svet preživelo s prihodom vsake dobre knjige in s prihodom vsakega otroka.

Povzela in prevedla:

Tilka Jamnik

Adela Turin
(Francija)

MLADINSKA KNJIŽEVNOST IN NJEN PRISPEVEK K VZPOSTAVLJANJU ENAKOSTI SPOLOV

Deset let po analizi podobe ženske in deklice v slikanicah, avtorica z novo raziskavo (ki jo je izvedla v pariških knjižnicah in v knjižnici v Salamanci) poskuša ugotoviti, v kolikšni meri in na kakšen način sodobne slikanice odražajo pomembne spremembe zadnjih let v družbi.

Najprej je referentka poudarila, kako pomembne so te predstavitve: stereotipi v slikanicah imajo za otroke včasih večjo moč kot realnost, ki jih obdaja. Slikanice jim kažejo, da je vloga žensk ukvarjanje z domačimi deli in otroki, vloga moških pa, da služijo denar in so odgovorni, ustvarjalni, junaški, sposobni. Poleg podobe matere pa je v slikanicah še podoba lepe princese, ki se pusti rešiti in poročiti s princem, sicer pa so ženske lahke, izkoriščevalske, zapravljive in predvsem neumne. V slikanicah najdemo tradicionalne podobe ženske – svetnice in vlačuge, prirejene za najmlajše.

Zaradi simetrije spola ne moreta imeti enakih lastnosti in obnašanja, npr. če so dečki aktivni in drzni, so v takšni komplementarni shemi deklice lahko le pasivne in boječe. In če so deklice čustvene in občutljive, so dečki lahko le nasilni. Takšne stereotipne poenostavitve siromašijo oba spola. Deklicam nudijo le dve izbiri: klasičen model ali omejitvev

moškega modela in odpoved ženskosti. Tretja možnost, sprejetje življenja ženske in poklicnega življenja, je v otroški literaturi redkokdaj prisotna.

Tako v naslovih kot med glavnimi junaki in v ilustraciji so ženske junakinje v manjšini. V ogromni večini zgodbe opisujejo dogodivščine, katerih glavni junaki so moški, dečki, živalski samci, in to posamič ali v skupini. Ženske in deklice imajo le stereotipne vloge, so brez pomena, celo anonimne.

Kako se izraža vloga spolov na ravni simbolov?

Predpasnik je simbol ženske vloge – gospodinjstvo in skrb za otroke.

Kovinska vedra, metle, krtače itd. se pojavljajo v podobah, kjer mati dela v težkih razmerah, predstavljajo neizbežno in težko gospodinjstvo delo.

Očala simbolizirajo inteligenco; toda če jih nosi majhna deklica, nas opozarjajo, da je navihana, očala jo pogršajo (iz tradicionalne neskladnosti med lepoto in inteligenco pri ženski). Očala nosi nesimpatična učenka v razredu, »piflarica«, šolska ravnateljica, postarana neporočena ženska. Mama jih nosi redkokdaj.

Časopis predstavlja informacije, sodobnost, pripadnost h kolektivnemu življenju; čitajo jih očetje in stari očetje, prav tako moški na ulicah in v javnih prevoznih sredstvih.

* Adela Turin je študirala oblikovanje in umetnostno zgodovino v Buenos Airesu, Milanu in Parizu. L. 1973 je bila ena od ustanoviteljic kreativne publicistične skupine, ki je osnovala serijo »Na strani deklic«. Od takrat je publicirala 48 knjig za deklice in najstnice. Knjige so bile prevedene v 11 jezikov in so prejele pomembne nagrade, od katerih sta dve prvi nagradi in nagrada »Critici in Erba« na knjižnem sejmu v Bologni. L. 1985 je izvedla audiovizualno analizo podobe deklice v otroški literaturi (»La petite fille imaginaire«), ki jo je publicirala pariška založba »La joie par les livres«.

Pravljice in romani simbolizirajo umik, pomanjkanje čuta za realnost, družbeno neodgovornost; rezervirani so za ženske in majhne deklice.

Aktovka, ki simbolizira intelektualne poklice, je izključno moški atribut. Okno simbolizira pasivnost žensk in deklic v vlogi opazovalk moške aktivnosti in ustvarjalnosti: princese, zaprte v grajski stolp; mlada dekleta, ki pričakujejo veliko ljubezen; žalostne deklice ter zamišljene in melanholične matere opazujejo življenje, ki se odvija, ne da bi se ga udeleževale. Okno jih zadržuje, varuje, izloča. Skozi okno opazujejo življenje »zunaj«, ne da bi zapuščale svoj prostor, notranjost hiše. Okno nam pripoveduje o romantizmu in sanjarjenju, o pobegu žensk in deklet v sanjarjenje.

Nekateri simboli pa so v sodobnejših slikanicah manj pogosti, kot so bili pred desetletji, npr. majhen stolček in deklica; deklica in mucka; rože in solze.

V zadnjih letih se je spremenila predvsem podoba majhne deklice; številčno jih je v knjigah več kot pred 10 ali 15 leti, bolj pogosto imajo glavne vloge. Deklice imajo tudi vse več lastnosti, ki so bile tradicionalno rezervirane za fante, postajajo agresivne in gospodovalne. Deklice so sanjave, toda obenem sposobne izjemnih dosežkov na praktičnem in čustvenem nivoju.

Toda slikanice deklicam ne predlagajo poklicev. Ženske so matere in gospodinje. Zaposlenih žensk v slikanicah skorajda ni, najdemo le tajnice in medicinske sestre. Prav tako so odsotne neporočene ženske, razen stare mame, ki pa je spet stereotip – stara kmečka ženska, ki pripravlja kolače in marmelade ter pripoveduje pravljice.

Otrokom ni treba iskati v slikanicah, da bi vedeli, da možje vodijo in odločajo, ženske izvajajo in da možki zaslužijo več kot ženske. Takšno realnost imajo

vendar pred očmi. Toda zahvaljujoč slikanicam izvejo, da je to posledica naravne razlike med spoloma in normalne izbire ženske. Slikanice povzročajo miselnost, da ženske nimajo rade odgovornosti in da imajo raje zatišje družinskega življenja.

Matere v slikanicah nimajo poklica, se ne ukvarjajo s športom, nimajo kulturnih interesov, nikdar ne gredo ven same, ne hodijo v kino, se ne sprehajajo. Nimajo prijateljic niti prijateljev: njihove zveze, nikdar osebne, so omejene na družinske vezi ali preko družabnega življenja otrok – so stare mame, svakinje, tete in redkokdaj sosede, ki pa imajo tudi same otroke.

Pri tipu družinske matere brez poklica, ki se ves čas ukvarja z domom, otroki in možem, sta dve zelo pomembni različici: mati majhnega dečka in mati majhne deklice. Tipična mati edinega sina je mati-služkinja. Zelo pogosta podoba le-te še v 70. in 80. letih je ženska nedoločljive starosti, ki na kolenih riba tla. Takšna mati je v sodobnih slikanicah redka, nadomešča jo mlajša ženska, za katero je jasno, da bi bila privlačna, če bi se utegnila urediti. Mati sina je vedno služkinja, dostikrat je tudi ljubosumna, nikoli ni vzgojiteljica, svojega sina ne zna ničesar naučiti, to dela le oče. Mati deklice je mlada, lepo počesana, brez predpasnika. Zgodí se, da ima čas za pogovor in sprehod s svojo hčerko. Ta dvojna osebnost matere, ki pri hčerkah spodbuja identifikacijo in pri sinovih omalovaževanje lastnosti in aktivnosti, ki so ves čas predstavljane kot naravno in izključno ženske (in prvenstveno realizirane v materah), je najbolj očiten instrument, in morda eden najbolj učinkovitih, v pogojevanju otrok za spoznanje spolnih vlog.

Številne slikanice kažejo deklici poroko in materinstvo kot edini načrt za prihodnost. Redke so slikanice, ki ka-

žejo, da bi mama potrebovala malo pomoči, počitnic... kaj drugega kot le poljub svojih otrok in moža.

Prav nasprotno pa so usode moških v slikanicah zelo različne. Vidimo jih izven družine, opravljajo različne poklice in doživljajo različne dogodivščine. Moški je svoboden in ustvarjalen, toda brž ko ga slikanice predstavijo v očetovski vlogi, to bogastvo možnosti izgine, nastopi stereotip. Kot da bi avtorji slikanic ne vedeli za spremembe v obnašanju mladih očetov v realnosti. Očka je v slikanicah večkrat odsoten, čeprav je jasno, da obstaja, dela in plačuje vse to ugodje, v katerem živi družina. Zjutraj v naglici odhaja, resen in točen; na delovnem mestu je sposoben, medtem ko v gospodinjstvu ne obvlada niti najmanjše malenkosti. Očetje delajo izven družine in jo vzdržujejo.

Nekatere slikanice prikazujejo, kako si otroci želijo, da bi očetje imeli čas zanje in bi skupaj kaj počeli. Nekaj primerov »pravih« očkov, ki pomagajo pri vsakodnevnem delu, se z nežnostjo in pozornostjo ukvarjajo z otroki sicer obstaja, toda teh nekaj primerov ne zadostuje.

Med podobo patriarhalnega očeta in podobo novega očeta morajo slikanice še veliko storiti, prav tako morajo ustvariti realistično podobo žensk in deklic. Slikanice naj bi zrcalile vsakodnevno realnost: odgovorne in samostojne ženske, inteligentne in sposobne matere, zakonske pare, ki si delijo enakovredne zahteve.

Uredniki, pisatelji in ilustratorji morajo razumeti, da je za prihodnost majhnih deklic pomembno, da se spoznajo v ženskah s poklicem; in da je pomembno za prihodnost majhnih dečkov, da neha-jo identificirati ženske in deklice z nevednostjo, lahkoživostjo in neumnostjo.

Čas je, da otrokom brez ironije v slikanicah pokažemo, da matere uspevajo v politiki, poslih in umetnosti; matere, ki se ločijo, ker se tako odločijo; ločene in ponovno poročene matere; neporočene matere. Brez karikiranja in implicitne kritike je otrokom treba pokazati matere, ki gredo ven, medtem ko otroci ostanejo doma z očkom; matere, ki ne znajo kuhati; matere, ki navdušene nad literaturo ali glasbo pozabijo na uro kosila; matere, ki se udeležujejo politične debate, ki uspevajo v športih itd. Otroci morajo v slikanicah najti ženske, samske po svoji želji; stare mame v službah; družine, kjer otroci, dečki in deklice, sodelujejo v domačih delih; zakonske pare, ki so enakovredni v vsakodnevnih odgovornostih; očete, ki previjajo dojenčke, tolažijo otroke in očete, ki se ne spoznajo na mehaniko, zato pa nakupejo, likajo...

Karikature spogledljivih, lažnivih in neumnih majhnih deklic morajo izginiti iz slikanic: majhne deklice naj bodo normalno sramežljive, ne pa boječe in zainteresirane za svojo zunanost; zanimajo naj se še za kaj drugega kot ples in obleke, naj bodo dobre učenke, ne da bi bile »najboljše« v razredu, z očali, tečne in zoprne. Potrebno je, da prenehajo pomagati mamam, medtem ko se dečki igrajo in so očetje odsotni ali pa berejo časopis. Čas je, da prenehajo sanjariti ob oknu.

Otroška literatura se mora posvetiti osvoboditvi majhnih deklic. Boriti se mora proti pomanjkanju privlačnosti in proti monotoniji usod, ki jim jih predlagajo slikanice vse do danes, čeprav so se v družbi zgodile pomembne spremembe, kar se tiče enakosti spolov.

Povzela in prevedla:
Tilka Jamnik